

Kungsbacka

naturvårdsplan

2003

Naturvårdsplanen har utarbetats under perioden 2001-2003 i samarbete med Länsstyrelsen.

En arbetsgrupp med Staffan Bengtsson och Ingegärd Widerström för Länsstyrelsen samt Ingela Bengtsson Schiötz och Fredrik Cederholm för Kungsbacka kommun har fortlöpande utarbetat riktlinjer för arbetet med naturvårdsplanen. Krister Larsson har utarbetat förslaget till naturvårdsplan efter arbetsgruppens riktlinjer. Tobias Nordström har svarat för kartbearbetningar (GIS) och layout.

Bilder: Örjan Fritz, mellersta bilden sid 3
Tobias Nordström, övriga bilder.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
Sammanfattning	4
1. Naturvårdsplan	
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
1.3 Inriktning	6
2. Kungsbacka kommun	
2.1 Kulturlandskapets historia	7
2.2 Topografi	11
2.3 Berggrund	11
2.4 Jordarter	12
2.5 Naturgeografiska regioner – klimat	13
2.6 Naturtyper av särskilt intresse	14
3. Riksintressen och naturskyddade områden	18
3.1 Riksintressen	18
3.2 Naturskyddade områden	19
3.3 Natura 2000	21
4. Redovisning	
4.1 Text	22
4.2 Karta	22
4.3 Bedömningsgrunder	23
4.4 Naturvärde	23
4.5 Klassning	23
4.6 Referenser	24
4.7 Sammandrag	24

Bilaga 1. Naturtyper i EU:s art- och habitatdirektiv

Kartbilaga: Områden i naturvårdsplanen

SAMMANFATTNING

Kungsbacka kommun och Länsstyrelsen har i ett gemensamt projekt sammanställt ett förslag till ny naturvårdsplan för Kungsbacka kommun.

Det sammanfattande syftet med naturvårdsplanen är att:

- **kartlägga och definiera områden med särskilt värdefull natur**
- **utgöra underlag för fysisk planering och handläggning av ärenden i allmänhet**
- **vara underlag för urval och beslut om säkerställande av skyddsvärd natur**
- **ge allmänheten information om värdefull natur i kommunen**

Planen har en bred inriktning på naturvård (främst biologi och geologi), friluftsliv och landskapsbild. Under de senaste tio åren har bevarandet av hotade arter och biologisk mångfald alltmer vuxit fram som det högst prioriterade området för naturvården, såväl nationellt som internationellt. Det är därför naturligt att det framförallt är inom detta område som kompletteringar har skett gentemot kommunens och länsstyrelsens äldre naturvårdsplaner.

I denna plan har 98 områden i Kungsbacka kommun bedömts ha värdefull natur. Områdena har beskrivits och avgränsats på kartor och deras naturvärden har bedömts i tre klasser. Områdena fördelar sig på följande sätt i naturvärdesklasser:

- 49 områden bedöms tillhöra klass I (särskilt höga naturvärden)
- 28 områden bedöms tillhöra klass II (mycket höga naturvärden)
- 29 områden bedöms tillhöra klass III (höga naturvärden)

Ett område kan ha olika klasser i olika delar varför totalsumman överstiger 98

1. NATURVÅRDSPLAN

1.1 Bakgrund

Kungsbacka kommun har en värdefull tillgång i sin rika och omväxlande natur med många pärlor som har ett stort värde, vissa även i ett internationellt perspektiv. Under 1980-talet påbörjade såväl Kungsbacka kommun som Länsstyrelsen arbetet med en naturvårdsplan och i början av 1990-talet presenterades dessa förslag till naturvårdsplan om delvis överensstämde och delvis skilde sig från varandra på andra områden. Därefter har kunskaperna om naturen och förekomsten av hotade arter i Kungsbacka kommun utökats väsentligt genom en rad inventeringar och utredningar. Ny lagstiftning, framförallt Miljöbalken, och Sveriges inträde i EU har också medfört att samhällets behov av underlagsmaterial för fysisk planering och bedömning av markanvändningsfrågor har ökat.

Under senare år, framförallt under arbetet med att ta fram en ny översiktsplan för Kungsbacka kommun, har behovet av att få en enhetlig och uppdaterad naturvårdsplan som både kommunen och Länsstyrelsen står bakom vuxit sig allt starkare. Våren 2001 påbörjades därför arbetet med denna naturvårdsplan, i samarbete mellan kommunen och Länsstyrelsen.

Utgångspunkter för arbetet har varit att:

- samordna tidigare naturvårdsplaner
- klargöra vad som bör gälla för de områden där tidigare naturvårdsplaner skiljer sig åt
- uppdatera naturvårdsplanen med hänsyn till den nya kunskap som tillförts under senare år.

1.2 Syfte

Syftet med naturvårdsplanen är att presentera en samlad och enhetlig redovisning av naturvårdens värdefullaste intresseområden. Den ska också tjäna som ett långsiktigt handlingsprogram för skydd och vård av områden med särskilt värdefull natur.

Några användningsområden för programmet är:

- Information om naturvårdens intressen till markägare, kommuner, Skogsvårdsstyrelsen, konsulter m fl som har inflytande över markanvändningen. Det gör det möjligt att få reda på och ta hänsyn till naturvärdena på ett tidigt stadium.
- Underlag för ställningstaganden i enskilda ärenden som rör användningen av mark och vatten och prioritering av resurserna för naturvårdsarbetet.
- Underlag för samarbete mellan myndigheter och ideella organisationer.
- Underlag för Länsstyrelsens åtgärdsprogram för skydd enligt miljöbalken. Många gånger kan naturvärdena bevaras genom en förutseende fysisk planering eller genom frivilliga åtaganden hos markägare.
- Information till den naturintresserade allmänheten, d v s en typ av naturguide.
- Studiematerial för skolor och studiecirkelar om länets och kommunens natur och naturvård.

1.3 Inriktning

Naturvårdsplanen har en översiktlig och allmän inriktning. Översiktligheten innebär att en ganska grov inventeringsmetodik ligger till grund för planen. Vidare har revideringsarbetet i huvudsak bestått i sammanställning och bearbetning av redan kända naturområden. Endast i mindre utsträckning har helt nya områden kunnat eftersökas. Några nya fältinventeringar har alltså inte genomförts.

Den allmänna inriktningen innebär att planen har en bred inriktning på vetenskaplig och kulturell naturvård, rörligt friluftsliv och landskapsbild. Den vetenskapliga delen faller främst inom ämnesområdena biologi och geologi. Strävan har varit att tillämpa en ekologisk helhetssyn.

Planen syftar i första hand till att beskriva och bedöma områdenas naturvärden, inte till hur områdena bör skyddas och vårdas. Det momentet kommer senare i naturvårdsplaneringen.

2. KUNGSBACKA KOMMUN

2.1 Kulturlandskapets historia

Här ges en kort historisk resumé över hur människan påverkat landskapet i norra Halland genom tiderna. För en mer fyllig skildring av dessa traktors kulturhistoria hänvisas till Kungsbacka kommuns kulturminnesvårdsprogram från 1987-88.

Förhistorisk tid 10 000 f Kr – 1 050 e Kr

De första människorna

(Äldre stenålder 10 000 – 4 200 f Kr)

De första människorna som kom till norra Halland för ca 10 000 år sedan var jägare, fiskare och samlare. Istidens tundra hade då övergått till ljusöppna björk-tallskogar och klimatet blev snabbt varmare. För ca 6 000 år sedan var det varmare än idag med ett klimat som mer liknade det som idag råder i södra Frankrike och vid denna tid nådde de frodiga ädellövskogarna med lind, alm, ask, ek, hassel m. m. sin höjdpunkt. Boplatser från äldre stenålder (jägarstenålder) har hittats vid bl. a. Ölmanäs, Gottskär, Västra Hagen och Fjärås.

De första jordbrukarna

(Yngre stenålder 4 200 – 1 800 f Kr)

Under yngre stenålder (bondestenålder) började människorna, som ett komplement till jakt och fiske, att bedriva åkerbruk (vete, korn, hirs) och boskapsskötsel (nötkreatur, får, getter, svin). Detta innebar att människorna blev mer bofasta än tidigare och sannolikt började även en social uppdelning av människorna. Marker röjdes fram i skogarna med hjälp av stenyxor och eld och odling skedde sedan under några år med hjälp av den näring som fanns i marken. När avkastningen sjönk röjdes nya ytor fram och de gamla övergick till betesmark eller fick växa igen till lövskog. Odling och betesdrift skapade öppningar i lövskogarna. De tydligaste lämningarna från denna tid är stenkammargravarna som finns vid bl. a. Gödestad i Fjärås socken (gånggrift) och Smedegärde i Gällinge socken (hällkista).

Landskapet öppnas och metallföremål börjar tillverkas

(Bronsålder 1 800 – 500 f Kr)

Även under bronsåldern var klimatet varmare än idag och boskapsskötseln var omfattande. Djuren kunde gå ute på bete året runt och på torrare jordar i kusttrakterna bredde ljunghedarna ut sig allt mer. Den fornlämningstyp som främst präglar norra Halland är bronsåldersrösena som förekommer rikligt på bergskrön och andra höjder i de kustnära trakterna. Exempel på en annan typ av lämningar från denna tid är skålgropar, som finns på ett femtontal ställen i Kungsbacka kommun, bl. a. i Förlanda, Frillesås och

Ölmevalla socknar. Gjutformar av täljsten som använts för att tillverka bronsföremål har hittats i Kalvhult i Förlanda, Tovås i Vallda och Hallen i Frillesås socken.

*Utökad odling, vinterstallning och järnhantering
(järnålder 500 f Kr – 1050 e Kr)*

En klimatförsämring som började i slutskedet av bronsåldern inledde järnåldern. Vintrarna blev allt kyligare och det blev efterhand nödvändigt att börja samla vinterfoder till tamboskapen och att stalla in dem över vintern. Tillgången till järn och därmed vassa redskap gjorde det lättare att skörda vinterfoder. Till en början var troligen lövhö det viktigaste vinterfodret men efterhand ökar ängshö i betydelse – hamlade träd och slätterängar började uppträda i landskapet. Genom vinterstallningen fick man också tillgång till stallgödsel och fasta åkrar växte fram kring bebyggelsen, som alltmer samlades i byar. Befolkningsstrycket ökade, bebyggelsen blev mer stadigvarande och människornas påverkan på landskapet ökade under järnåldern. Under denna tid vandrar också boken in som det sista lövträdet och den fick en allt större utbredning i landskapet. I norra Halland finns bl. a. ett 40-tal järnåldersgravfält och det finns även på flera ställen s. k. bandparcellområden med långsmala åkrar åtskilda av stensträngar, som har sina rötter i järnåldern.

Historisk tid

*Kristendom, digerdöd och nykolonisation
(Medeltiden 1050 – 1500)*

Medeltiden inleds med att en central kungamakt etableras och att kristendomen införs. Städer anläggs och en statlig organisation med lagar och skatter utvecklas. Inledningsvis är det goda tider för jordbruk och boskapskötsel. Landskapet präglas av bysamhället med inhägnade inägor (åker och äng) närmast gårdarna och en vidsträckt betad utmark därutanför. Under 1300 – och 1400-talen drabbades stora delar av Europa, och även Halland, av en ödegårdskris. Ett kallare och fuktigare klimat liksom digerdödens härjningar bidrog till att tiderna blev dåliga och att folkmängden minskade. Under 1500-talet inleddes en ny period med folkökning och nyodling och landskapet öppnades alltmer.

*Bylandskapet i kris
(1500 – 1850)*

Under denna tid fanns huvuddelen av dagens landsbygdsbyar med sina åkrar, ängar och betesmarker organiserade kring byn på det sätt som växte fram under medeltiden. Folkmängden ökade efterhand, adeln blev allt mäktigare och skattetrycket hårdare från kronan bland annat för att finansiera de ständiga krigen mellan Danmark och Sverige. Periodvis var norra Halland även utsatt för plundrings- och härjningståg av de båda ländernas krigshärrar. Sammantaget blev trycket på allmogen och deras marker så hårt att de överutnyttjades. Skogarna glesnade och kala ljunghedar fick stor

utbredning i många trakter, ängarnas höproduktion och åkrarnas skördar minskade och ständiga sjukdomsepidemier drabbade både människor och husdjur. De gamla produktionsformerna klarade helt enkelt inte av ge alla hallänningar en dräglig försörjning; nöden och fattigdomen bredde ut sig på landsbygden.

Det halländska undret
(1850 – 1950)

Vid 1800-talets mitt började nya strömningar inom jordbruket att slå igenom även hos allmogen – markerna skiftas, nya och effektivare jordbruksredskap införs, blöta slättermarker dikas ut och odlas upp till åker, målmedveten växtförädling och boskapsavel införs, växelbruk med vallväxter ersätter ensädet, alltfler bönder friköper sina gårdar från adeln och kronan m. m. Från att ha varit ett av landets sämsta jordbruksområden blir Halland ett av de främsta – en utveckling som har kallats ”det halländska undret”. På de tidigare betade utmarkerna med ljunghedar och ljusöppna, glesa skogar återkom och tätade skogen alltmer genom spontan igenväxning eller genom plantering av tall och gran. Granen som hittills bara funnits i de östliga gränstrakterna mot Västergötland börjar nu sin expansion med människans hjälp.

Dagens landskap

Fredsåret 1945 gick startskottet för en intensiv industrialisering och en kemisk-teknisk revolution, inte minst av jord- och skogsbruket. Landskapet har därefter genomgått en drastisk omvandling. I slättbygd och dalgångar har det tidiga 1900-talets småskaliga och varierade åkerlandskap alltmer ersatts av en storskalig jordbruksbygd där användningen av gödsel och kemikalier mångdubblats. I skogsbygden har åkrar, ängar och lövskogar alltmer fått ge vika för planterade granskogar. Framförallt i de kustnära delarna har en ny typ av landskap expanderat – det urbana landskapet – med tätbebyggelse, vägar, industriområden, kraftledning etc.

Många växt- och djurarter gynnas av det moderna landskapet, men långt fler missgynnas och riskerar att försvinna. Fortfarande finns en art- och variationsrik natur kvar i många trakter och i denna naturvårdsplan redovisas de allra mest värdefulla områdena.

Äldre kartor och historiska kartöverlägg

För att förstå utbredningen av många naturtyper, växter och djur i dagens halländska landskap måste man även studera hur markerna såg ut och utnyttjades förr. I ängs- och hagmarker är en kontinuerlig och obruten markanvändning, slätter och bete kombinerat med att markerna aldrig plöjts eller gödslats, en förutsättning för artrika miljöer. Vad gäller många hotade arter i ädellövskogar har man under senare år uppmärksammat den direkta kopplingen mellan utbredningen av dessa arter och av skogsområden som har lång kontinuitet som lövskog.

För att ta reda på ett områdes markanvändningshistoria är äldre lantmäterikartor ett värdefullt hjälpmedel. För hela Halland finns ekonomiska kartan från 1920-talet (häradskartan) som ger en god bild av det landskap som fanns för närmare hundra år sedan. Vill man gå längre tillbaka i tiden finns äldre handritade kartor och handlingar varav de äldsta är från slutet av 1600-talet. Stora delar av Halland kartlades under de olika skiften (storskifte och laga skifte) som genomfördes under 1700- och 1800-talen. Dessa äldre kartor kan vara svåra att tolka. Sedan slutet av 1980-talet pågår i Länsstyrelsens regi ett arbete där äldre lantmäterikartor ritas om och görs skalenliga (1:10 000) med hjälp av en särskild metodik. Enhetliga symboler används för hägnader, gränser, åker, äng, bebyggelse m. m. och den färdiga kartan kallas ”Historiskt kartöverlägg”.

Det historiska kartöverlägget kopieras till en transparent film. Genom att lägga den historiska kartbilden över dagens ekonomiska karta går det att jämföra det äldre landskapet med dagens. Inom naturvärden har dessa kartöverlägg visat sig vara mycket användbara för att förstå och förklara hur dagens landskap och naturvärden har uppkommit. Kartöverlägg finns idag för ca 40% av länets yta och de förvaras på Länsstyrelsen och hos Landsantikvarien.

2.2 Topografi

De stora formerna i landskapet har formats genom årmiljoner av geologiska processer. Urberget har styckats sönder genom stora spricksystem som fördjupats och utvidgats av vind, hav, vatten och is.

Norra Halland domineras av ett sprickdalslandskap som mer liknar det bohuslänska landskapet än övriga Halland. Korsande dalgångar och sänkor som följer berggrundens spricksystem delar upp landskapet i ett rutplåtlandskap, som är mest utpräglat i de västra delarna. Kala eller ofta glest skogbevuxna bergpartier med ett tunt moräntäcke genomskärs av uppodlade dalgångar med lera och andra finsediment. I den ofta smala zonen mellan dalgångarnas jordbruksmark och höjdpartiernas ofta lodräta bergbranter finns på många ställen frodiga lövridåer med ek, alm, lind m. m. De större sprickdalarnas lerslätter ligger lägre än 25 m. ö. h. medan de högre bergshöjderna i väster når drygt 100 m. ö. h. De högsta kommundelarna längst i öster mot västgötagränsen når drygt 150 m. ö. h.

Kungsbackafjorden är en sydlig, avsevärt breddad, del av en markerad sprickdal som kan följas från Vänern via Götaälvdalen till Göteborg och vidare söderut till Kungsbacka. I fjordens mitt kvarstår en hel rad uppstickande restberg som öar. Kungsbackafjorden är inte någon riktig fjord, eftersom den saknar tröskel. Även Lygnern ligger i en mäktig sprickdal.

Kungsbackaån, Rolfsån och Löftaån är de tre största vattendragen i kommunen. I de östra och norra delarna av Kungsbackafjorden finns vidsträckt grundområden med ett djup under 3 meter. De inre delarna får en estuarietyp eftersom sötvatten och näringsämnen tillförs från Kungsbackaån och Rolfsån. Landhöjningen på strandängarna i fjorden är ca 0,11 cm/år.

I kusttrakterna finns ett skärgårdslandskap med klippor, öar och vikar eller ”fjorlar” som Landabukten, Kungsbackafjorden och Stallviken. Utmed dessa finns vackert utbildade strandängar och marskområden medan rena sandstränder har liten utbredning.

2.3 Berggrund

Berggrunden i kommunen består av urberg och domineras av den sydvästsvenska gnejsregionens bergarter, vanligast är grå gnejser. Dessa tillhör de äldre delarna av det svenska urberget. En geologisk gränslinje går genom Kungsbackafjorden och norrut genom kommunen. Väster om denna linje består berggrunden i huvudsak av ögongranit (fr. a. Askimgranit) som är genomdragen av stråk med grönstenar. Området öster därom är domineras av olika typer av gnejser. Grönstenar är basiska bergarter som ger näringrika förhållanden i marken till skillnad från gnejser och graniter som är sura och näringsfattiga.

2.4 Jordarter

De lösa jordarna har bildats under eller efter den senaste nedisningen. Denna inleddes för ca 70 000 år sedan och isen började åter smälta från Halland för närmare 14 000 år sedan. Några årtusenden senare hade isen helt lämnat norra Halland och havet nådde då betydligt högre än idag. Den högsta nivå som havet nådde när isen drog sig tillbaka kallas marina gränsen (MG) eller med ett annat namn högsta kustlinjen (HK). MG ligger i norra Halland drygt 90 meter högre än havets nuvarande nivå och den kan på många ställen i slutningszonerna urskiljas som ett strandhak eller en zon med frispolade block. Större delen av norra Halland var då havsbotten. De högsta bergen stack upp som öar i ishavets skärgård. Marina leror avsattes på havsbotten.

På sin väg över landskapet förde isen med sig nedkrossat bergmaterial som avlagrades som morän. Moränen har liten utbredning i väster och ökar i mäktighet österut. På vissa ställen avlagrades moränen i långa ryggar utmed iskanten (parallellt med kustlinjen) som s. k. ändmoräner. På Ölmanäshalvön och Onsalahalvön finns sådana stråk med ändmoräner som markerar ställen där iskanten stannade upp en tid för ungefär 13 000 – 12 800 år sedan under sin reträtt. Onsala kyrka ligger på en sådan ändmoränbåge. På vissa ställen har moränen avlagrats som större höjdryggar som ligger utsträckta i isens rörelseriktning nordost-sydväst s. k. drumliner. Vackra exempel på drumliner finns vid Ubbhult och Äskhult.

När isen smälte forsade mäktiga isälvar med smältvatten fram i sprickor och tunnlar under isen. Dessa förde med sig stora mängder sten, grus, sand och lera. Detta material avsattes som isälvsavlagringar. Det grövre materialet avlagrades framförallt i höglandets dalgångar och i mellanbygden som rullstensåsar, deltan och terrasser. Skogsbygdens odlingsmarker är i hög grad koncentrerade till dalgångarnas grusavlagringar och till drumlinerna.

Ett komplex av israndbildningar av särskilt intresse är den s. k. Göteborgsmoränen. Denna är det mest markerade och uppmärksammade israndläget på västkusten och bildades vid iskanten under ett långvarigt stillestånd i isavsmältningen för ca 12 800 – 12 600 år sedan. Göteborgsmoränen kan följas genom landskapet från Göteborg och vidare söderut genom norra Halland. Mest känd av Göteborgsmoränens bildningar är Fjärås bräcka som till största delen består av mäktiga lager av isälvsgrus. Den gamla kustvägen genom norra Halland följer till stora delar detta mäktiga stråk av israndbildningar bl. a. Fjärås bräcka.

I dalgångarna avlagrades mäktiga lager marina leror som fraktades ut i havet av isälvarna. Dessa leravlagringar är idag till stor del dikade och uppodlade till bördig jordbruksmark. Efterhand som landet höjdes och havsytan drog sig tillbaka till nuvarande nivå har de lösa avlagringarna svallats och delvis omlagrats och på många ställen finns sådana svall-

sediment av sand och grovmo över leran. I de kustnära trakterna finns också på många ställen strandvallar och klapperstensfält som markerar havsytans tidigare nivåer. Marsk är en för Sverige sällsynt jordart som förekommer bland annat utmed Kungsbackafjordens östra strand och vid Vallda Sandö. Marskjordarna består av omväxlande tunna skikt av sand och torv som fortfarande nybildas.

2.5 Naturgeografiska regioner – klimat

Norden indelas i 76 naturgeografiska regioner. Hallands län berörs av fem regioner varav två berör Kungsbacka kommun.

Den västra delen av kommunen tillhör region *15 d Norra Hallands och södra Bohusläns kust- och skärgårdsområde*. Landskapet karakteriseras av skärgården, den flikiga kustlinjen och sprickdalstopografin. Öarna och de kustnära områdena utgörs till stor del av öppna hållmarker, ljunghedar och havssträndängar. Skyddsplanteringar av tall och naturliga lövsnår och lövskogar finns främst i skyddade lägen. Inåt land är sprickdalstopografin med bergryggar och breda sedimentfyllda dalsänkor slående. I dalgångarna fanns förr vidsträckta sumpmarker som till största delen torrlagts genom omfattande utdikningar och odlats upp till bördiga åkermarker. Vid foten av bergryggarna finns ofta frodiga ädellövskogar dominerade av ek samt lövhagmarker. På toppen av bergryggarna finns ofta vidsträckta, öppna hållmarksljunghedar med enbuskar och lågvuxna martallar.

Den östra halvan av kommunen tillhör region *21 b Södra Västergötlands sprickdalsområde*. Jämfört med region 15 d är sprickdalarna smalare, ligger glesare och höjdområdena mer sammanhängande och vidsträckta barrskogar präglar landskapet. Jordbruksmarken är koncentrerad till dalgångarna och övriga lättbrukade områden, som t ex Ubbhultsdrumlinen. I dalarna har ett flertal sjöar bildats. Området ligger till stora delar under högsta kustlinjen.

Klimatet är, liksom utmed Västkusten i övrigt, starkt präglat av närheten till havet med milda vintrar och en hög nederbörd. Årsnederbörden varierar från ca 600 mm vid Nidingen till närmare 1 000 mm i de östra gränstrakterna. Kusttrakterna i norra Halland har det varmaste klimatet i Halland och flest soltimmar under sommaren. Österut blir det svalare och fuktigare. Som exempel kan nämnas att Nidingen under åren 1961-90 hade en årsmedeltemperatur på 7,8 grader och en nederbörd på 597 mm medan Sandsjöbackas medeltemperatur var 6, 6 grader och årsnederbörden 849 mm.

2.6 Naturtyper av särskilt intresse

Under de senaste tio åren har bevarandet av hotade arter och biologisk mångfald alltmer vuxit fram som det högst prioriterade området för naturvården, såväl nationellt som internationellt. Detta kapitel har tillkommit för att något lyfta fram de naturtyper som är särskilt betydelsefulla ur den aspekten och för att naturvårdsplanen ska kunna tjäna som en inspirationskälla för skyddet och vården av dem.

Naturtyper som särskilt bör framhållas i Kungsbacka kommun är följande:

- skärgårdsområden
- havsstrandängar
- marina grundbottnar
- kust- och inlandshedar
- ädellövskogar
- lövsumpskogar
- biologiskt rika vattendrag, vissa sjöar
- slätterängar
- hagmarker
- våtmarker

Skärgården sträcker sig utmed hela kommunens kuststräcka med öar, skär, vikar etc. och ett rikt växt- och djurliv. Ett antal holmar och skär är viktiga yngelplatser för säl, framförallt knobbsäl men även enstaka gråsäl, och i skärgården häckar fåglar som tobisgrissla, fisktärna, tretåig mås, ejder och strandskata. Floran är mycket rik med rariteter som västkustarv, strandbeta, fjällnejlika, ostronört, odört, paddfot och krypfloka.

Havsstrandängar finns spridda längs hela kuststräckan, med strandängarna på Kungsbackafjordens östra sida och vid Vallda Sandö som de allra främsta. Liksom kushedarna är de representanter för ett urgammalt kulturlandskap som påträffas här och var längs hela nordvästra Europas kuster. Förre användes de för bete, slätter och tångtäkt. Idag används de enbart som betesmarker. De västsvenska strandängarna har sin speciella karaktär, som skiljer dem både från Nordsjökustens tidvattenpräglade marskland och från Östersjöområdets brackvattenängar. Strandängarna är flacka med ett fin-kornigt underlag, ibland med ett marskliknande utseende. I skyddade vikar övergår strandängen mot havet successivt i grundbottnar (se nedan). Den växlande fuktigheten och salthalten ger ofta en tydlig zonering av vegetationen. Genom nybildning av marskland pågår ständigt nykolonisa-

tion av växter som stor glasört, revigt saltgräs och saltmålla på strandens nedre del. Saltängarna är även i övrigt rik på halofyter, d. v. s. salttåliga eller saltkrävande växter t. ex. salttåg, havssälting, gulkämpar, blåsklöver, smal käringtand och kustarun. Bland mer sällsynta växter kan nämnas marrisp, sumpgentiana och ormtunga. På välbetade strandängar finns ett mycket rikt fågelliv med häckfåglar som sydlig kärrensäppa, tofsvipa, rödbena och gulärta. Dessutom är de viktiga rastlokaler för stora mängder vadare, änder, gäss m. m.

Marina grundbottnar finns på många ställen utmed kusten i anslutning till grunda och skyddade havsvikar med Kungsbackafjorden som det främsta exemplet. Bottenvegetationen domineras av bandtång och alger men även arter som skruvnating, hårnating och hårsärv förekommer. Bottnarna har en hög produktion av växt- och zooplankton, bottendjur, kräftdjur m. m. och är viktiga uppväxt- och reproduktionsområden för fisk. Bottnarna är tillsammans med angränsande strandängar en viktig näringsbiotop för änder, svanar och andra sjöfåglar. Av mycket högt naturvärde är även de s. k. utgrunden i Kattegatt, varav norra delen av Fladen ligger i Kungsbacka kommun.

Kust- och inlandshedar är typiska för västkusten som en del av den s. k. atlantiska heden. Denna hade förr mycket stor utbredning i kusttrakterna från norska Vestlandet och söderut till norra Spanien, inbegripande de brittiska öarna. Kusthedarna tillhör det allra äldsta kulturlandskapen i regionen, kanske med rötter redan i bronsålderns bondehushållning.

I kusttrakterna finns fortfarande stora arealer öppna och halvöppna hedar kvar, men många är på väg att växa igen till skog på grund av ingen eller för svag hävd med bete och bränning. Även i inlandet fanns förr stora hedområden och den restaurerade Sandsjöbackaheden kan ge en bild av de magnifika hedar som fanns på många håll även i nuvarande skogsbygder. Vid Äskhults by pågår även restaurering av en större inlandshed. Hedarnas djurliv är rikt med t. ex. orre, trädlärka, nattskärna och ett myllrande insektsliv. Även floran är rik med arter som kattfot, slättergubbe, klockgentiana, granspira, västkustros och hedfryle.

Ädellövskogarna är den naturtyp som har i särklass flest hotade arter i Halland och de kan delas in i många olika skogstyper som var och en har sitt speciella växt- och djurliv. En värdefull typ är de ädellövskogar av lite rikare typ som oftast har uppkommit genom igenväxning av trädbevuxna ängar. Eken är ett karaktärsträd tillsammans med hasseln men ofta ingår

även andra lövträd som lind, lönn, alm, ask m. m. Ofta är träden gamla och grova, s. k. jätteträd, och många är hålträd och mulmträd som är särskilt värdefulla för exempelvis vedlevande skalbaggar. Kärlväxtfloran är ofta mycket rik med arter som buskstjärnblomma, blåsippa, ormbär och skogsbingel och här finns ofta många arter landlevande snäckor. På och i trädens stammar finns många sällsynta mossor, lavar, svampar och insekter. De allra värdefullaste områdena av denna typ är Tjolöholm, Hördalen och de frodigare delarna av Särö Västerskog och Nordanskog som alla tillhör de främsta exemplen i landet av denna skogstyp.

I sluttningar och på toppen av många bergshöjder finns på tidigare betade utmarker en magrare typ av ekskog, bergekskog, som har en mer artfattig kärlväxtflora. Ett undantag är dock vissa sydbranter med en särpräglad flora med arter som svartbräken, stenbräken, sandlök, brudbröd, blodnäva, backglim och bergjohannesört. Äldre bergekskogar har ofta mycket höga naturvärden med många sällsynta och hotade arter av bl. a. lavar och vedlevande insekter. Det allra främsta exemplen på bergekskog med höga naturvärden är Börsås vid Rossared och de magrare delarna av Särö Västerskog.

Bokskogen har jämfört med Halland i övrigt en förhållandevis liten utbredning i Kungsbacka kommun, men här finns flera bokskogar med mycket höga naturvärden som t. ex. vid Gäddevik, Öxared och utmed Stensjöns strand väster om Ålgårda.

Lövsumpskogar med klibbal, björk, ask m. fl. lövträd finns spridda här och var i kommunen. Typiska ståndorter finns längs åar, bäckar och sjöstränder samt i nederdelen av sluttningar med framträngande markvatten. Bestånden är oftast små men har stor biologisk betydelse. Lövsumpskogarna är viktiga för fågellivet, t. ex. för mindre hackspett och stjärtmes, och där finns ofta en rik kryptogamflora med inslag av hotade arter som alsidenmossa, dunmossa, skuggmossa och örlov. Bland kärlväxterna kan nämnas arter som dvärghäxört, gullpudra och skärmstarr.

Vattendragen och sjöarna sätter sin prägel på landskapet i många trakter och många områden kalkas för att motverka försurningens negativa inverkan på fisk och bottenfauna. Vattenmiljöer är generellt sett värdefulla naturmiljöer. De högsta naturvärdena hyser Rolfsån och Lygnern.

Slätterängarna hade före 1800-talets agrara revolution mycket stor utbredning i våra trakter och de kan grovt delas in i ängar på torrare marker (hårdvallsängar) och ängar på blöta marker (sidvallsängar). Ängarna hade före slåttern en enorm blomsterprakt med många arter som idag är sällsynta eller rentav har försvunnit. Exempel på arter som försvunnit från norra Halland är orkideerna brudsporre, honungsblomster, kärrknipprot. I ängsmarkerna finns ofta även en rik marksvampflora och ett rikt insektsliv. Många äldre slätterängar har odlats upp till åker eller fått växa igen till löv-

skog medan andra fortfarande sköts som betade hagmarker där en del av det rika växt- och djurlivet kan överleva. Endast ett fåtal traditionellt skötta slätterängar finns numera kvar. I Äskhult pågår restaureringen av en större areal ängsmarker med både hårdvalls- och sidvallsängar.

I anslutning till ängarna fanns förr i vissa trakter även hamlade lövträd, t.ex. ask, björk, lind, ek eller sälg. Hamlade träd blir ofta betydligt äldre än ohamlade träd och blir när de åldras ofta fina hålträd och mulmträd med en rik fauna och flora av bland annat lavar och vedinsekter.

Hagmarker finns ofta på äldre inägomarker och har ofta sitt ursprung i äldre slätterängar. Hagarna är framförallt en produkt av 1800- och 1900-talens jordbruksomläggningar och förekommer både som öppna och trädbevuxna. Under förutsättning att hagmarken inte kvävegödslas kan delar av ängarnas rika flora bevaras genom djurens betesgång. Gamla, grova hagmarksekar och andra lövträd kan också ha ett särpräglat växt- och djurliv med många hotade arter. Även hamlade träd förekommer i vissa hagmarker.

Våtmarker av många olika slag förekommer i norra Halland och de är ofta värdefulla för den biologiska mångfalden. Stora arealer våtmarker har torrlagts och omvandlats till åker i slättbygden och dalgångarna medan våtmarker i skogsbygderna har dikats för att gynna skogsproduktionen. Våtmarkerna har generellt sett ett stort värde i landskapet och särskilt värdefulla är t. ex. Bolgen-området, Rinnamossen och Store mosse-Käringemossen.

3. RIKSINTRESSEN OCH NATURSKYDDADE OMRÅDEN

3.1 Riksintressen

Enligt 3 kap 6§ miljöbalken (MB) skall områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet tog den 8 februari 1988 respektive 5 november 1987 beslut om vilka områden som skall vara av riksintresse i länet, enligt dåvarande naturresurslagens 2 kap. 6§. Den 7 februari 2000 fattade Naturvårdsverket beslut om en reviderad lista vad gäller naturvårdens riksintressen, nu enligt 3 kap 6§ miljöbalken.

Riksintresse Naturvård

Naturvårdens riksintressen redovisas i Länsstyrelsens meddelande 2001:20 ”Områden av riksintresse för naturvård i Hallands län. 2000-02-07”.

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Särö Väster – och Nordanskog	5, 6
Sandsjöbacka	13
Ubbhult	51, 52
Vallda Sandö – Hördalen	14, 17, 18, 19, 20
Kungsbackafjorden m. m.	25, 36, 37, 38, 40, 54, 66, 67, 85
Lygnern – Fjärås bräcka	59, 61, 62, 63, 64, 65 69, 72
Stora och Lilla Middelgrund m. m.	98
Bolgenområdet	31
Äskhult	71
Lyngmossen	83
Rammsjöhall	79
Kärringemossarna - Store mosse	75

Riksintresse Friluftsliv

Riksintressena för friluftslivet redovisas i Länsstyrelsens meddelande 1988: 18 ”Områden av riksintresse för friluftsliv”.

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Särö skärgård – Vallda Sandö	2, 3, 4, 5, 6, 7, 14, 15, 18, 19, 20
Sandsjöbacka	13
Lygnern – Rolfsån	53, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 72
Onsalalandet – Kungsbackafjorden – Tjolöholm	24, 25, 29, 30, 36, 37, 38, 39, 40, 66, 67, 85

Riksintresse Kulturmiljövård

Kulturmiljövårdens riksintressen redovisas i Länsstyrelsens meddelande 1988:17 ”Områden av riksintresse för kulturminnesvård”.

Område	Områdets nr i kap 5
Särö	5, 6
Vallda kyrkby	21
Kungsbacka innerstad	-
Hjälms – Rossared	48, 53
Onsala Sandö	29
Mönsters lotsplats	38
Nidingens fyrplats	41
Kaptensgårdarna Mårta- gården och Apelhögen	-
Onsala kyrkby	34
Fjärås bräcka	62, 64, 69
Äskhults by	71
Tjolöholm	67

Se vidare, Kungsbackas kulturmiljövårdsprogram.

3.2 Naturskyddade områden

De olika former av skydd för naturområden som tidigare fanns i naturvårdslagen är numera infogade i miljöbalken. Samtidigt med att balken infördes gjordes vissa förändringar av begrepp och skyddsformer. Till exempel försvann begreppet ”naturvårdsområde”. Skydd för landskapsbilden enligt naturvårdslagen gäller fortfarande enligt den gamla lagstiftningen under en övergångsperiod. De nu gällande skyddsformerna framgår av tabellen nedan.

<i>Olika former av naturskydd enligt miljöbalken (MB)</i>
• Nationalpark (7 kap 2-3 §§ MB)
• Naturresevat (7 kap 4-8 §§ MB)
• Kulturresevat* (7 kap 9 § MB)
• Naturminne (7 kap 10 § MB)
• Biotopskyddsområde (7 kap 11 § MB)
• Djur- och växtskyddsområde (7 kap 12 § MB)
• Strandskyddsområde (7 kap 13 § MB)
• Särskilt skydds- eller bevarandeområde (Natura 2000) (7 kap 28 § MB)

* Skyddet avser värdefulla kulturpräglade landskap

I förteckningen nedan anges vilka skyddade områden som finns i Kungsbacka kommun. För närmare beskrivning av områdena hänvisas till kapitel 5. Natura 2000-områden beskrivs i avsnitt 3.3.

Naturreservat

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Malön	40
Lotsholmarna m fl öar i Kungsbackafjorden	66
Tjolöholm (strandängar)	66
Äskatorp	66
Sandsjöbacka	13
Hördalen	20
Näsbokrok	85
Vallda Sandö	18
Särö Västerskog	5
Fjärås Bräcka	69
Svängehallar-Fjärehals	30
Nidingen	41
Kedholmen	4
Gäddevik	65
Oxhagen	63
Hällsundsudde-Sönnerbergen	38

Naturminnen

Område
Marrisp, Gottskär

Skydd för landskapsbilden (enligt 19 § f.d. naturvårdslagen)

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Hamra	19
Område runt Stensjön	53
Område vid Låddholmsviken	17
Område vid St Hornsjön	97

Djurskyddsområden

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Valaberg	95
Jyden, Svartsbräckorna, Svarten	2
Tranebräckorna	22
Kungen	22
Rön	23
Yttre och inre Halseskär samt Långskär	36

Biotopskyddsområden

För vissa mindre mark- och vattenområden gäller biotopskydd enligt 7 kap 11 § miljöbalken. I jordbrukslandskapet gäller generellt biotopskydd för vissa småbiotoper såsom alléer, åkerholmar, stenmurar, småvatten, öppna diken m. m. Länsstyrelsen har dessutom möjlighet att besluta om biotopskydd för vissa områden i jordbruksmark om dessa har höga naturvärden. Det kan t ex gälla naturbetesmarker eller rikkärr. I skogsmark har skogsvårdsstyrelsen på motsvarande sätt möjlighet att besluta om biotopskydd för vissa skogsmiljöer med höga naturvärden. I Kungsbacka kommun finns fyra stycken mindre biotopskyddsområden beslutade av skogsvårdsstyrelsen.

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Fyra mindre områden med urskogsartad barrskog vid Stensmossen söder om Ubbhult	56

Strandskyddsområden

Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag. Skyddet omfattar normalt 100 meter från strandlinjen. Vid kusten i Kungsbacka kommun och vid Lygnern är strandskyddet utvidgat till 300 meter. Vid Sundsjön och Stensjön gäller utvidgat strandskydd om 200 meter.

3.3 Natura 2000

Naturområden i Halland som regeringen hittills godkänt för EU:s ekologiska nätverk Natura 2000 redovisas i Länsstyrelsens meddelande 2002:01 ”Natura 2000. Regeringsgodkända områden i Hallands län 2002”. I denna rapport ges också en beskrivning av bakgrund, beslutsgång, rättsligt skydd m. m. när det gäller Natura 2000 och de båda direktiv som nätverket bygger på. Områden som godkänts med stöd av fågeldirektivet benämns SPA-områden och områden som godkänts med stöd av art- och habitatdirektivet benämns pSCI-områden.

Nedan anges förekommande Natura 2000-områden i Kungsbacka kommun. Berörda naturtyper enligt art- och habitatdirektivet framgår av bilaga 1.

<i>Område</i>	<i>Områdets nr i kap 5</i>
Gäddevik	65
Hördalen	20
Kungsbackafjorden	66, 85
Nidingen	41
Oxhagen	63
Rosared	53
Sandsjöbacka	13
Svängehallar-Fjärehals	30
Särö Västerskog	5
Vallda Sandö	18

4. REDOVISNING

4.1 Text

Textdelen till varje område tar upp rubrikerna Naturvärde, Klass, Omfattning, Kommunindel, Areal, Beskrivning, Bedömning, Referenser och i förekommande fall Befintligt skydd. Naturvärdesbedömning och klassning diskuteras för sig längre fram i detta kapitel. Kommunen är indelad i åtta stycken kommundelar vilka framgår av översiktskartan på sid 23. Beskrivningen varierar med typ av objekt. Redan skyddade områden (naturreservat m m) har dock vanligen fått kortare beskrivningar, med hänvisning till referenser var mer fakta finns att tillgå. För vissa områden finns uppgifter om beteshävd. Aktualiteten på dessa uppgifter varierar dock, varför reservation måste lämnas för att hävden kan ha förändrats sedan fältinventering/fältkontroll gjordes.

Bedömningen innefattar ett sammanfattande omdöme om de beskrivna naturvärdena. Som regel lämnas också synpunkter på under vilka förutsättningar naturvärdena kan bestå. Synpunkterna bör uppfattas som rekommendationer.

Under ”Befintligt skydd” anges naturreservat (7 kap 4-8 §§ miljöbalken), naturminnen (MB 7:10), biotopskydd beslutade av Skogsvårdsstyrelsen (MB 7:11), djurskyddsområden (MB 7:12) och skydd för landskapsbilden (19 § f.d. naturvårdslagen). Dessutom kan strandskydd (MB 7:13), generellt biotopskydd i jordbruksmark (MB 7:11) och Natura 2000-områden (MB 7:28) finnas, men detta har inte angivits särskilt. I det fall området berörs av Natura 2000 beskrivs dock detta i huvudtexten för objektet.

Beträffande områden som är gemensamma över läns- eller kommungräns har endast den del som ligger inom Kungsbacka kommun beskrivits. Angränsande del har dock betydelse för naturvärde och klassning.

4.2 Karta

Samtliga objekt har digitaliserats. För länsstyrelsens tidigare förslag till naturvårdsplan finns äldre, lite grövre digitaliseringar och dessa har använts så långt det varit möjligt. Endast för nya objekt och ändringar av gränsen för kvarstående objekt har nya, mer noggranna digitaliseringar gjorts.

Till handlingen finns även en kompletterande kartbilaga i A2-format.

4.3 Bedömningsgrunder

Utgångspunkten vid bedömningen av naturvärdet har varit de grundfaktorer, som redovisas i Naturvårdsverkets råd och anvisningar vid översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering (SNV 1975:1).

Grundfaktorer för bedömning av vetenskapligt och kulturellt värde är följande: raritet, representativitet, betydelse som genbank, orördhet, mångsidighet, funktion, förutsättningar för bibehållande av värde, forskningsinsats och utnyttjande som studieobjekt.

Grundfaktorer för bedömning av friluftsvärde är: förutsättningar för positiva känslomässiga upplevelser, fysiska förutsättningar för friluftsverksamheter, ekologiska förutsättningar för friluftsverksamheter, mångsidighet, storlek, förutsättningar för bibehållande av värde, tillgänglighet, framkomlighet, frihet från störningar, frånvaro av restriktioner samt etablerad friluftsverksamhet.

Vid bedömningen av landskapsbilden har strävan varit att tillämpa både en analys - bedömning av landskapselementen, och en syntes - bedömning av helhetskaraktären. Hänsyn har tagits till landskapets skala, rumsliga förhållanden och betydelse ”på platsen” och ”på avstånd”.

B - Botanik
Z - Zoologi
G - Geologi
H - Hydrologi
K - Kultur- och odlingslandskap
L - Landskapsbild
F - Friluftsliv

4.4 Naturvärde

För varje område preciseras naturvärdena. Det eller de ämnesområden som motiverar naturvärdena anges i kodad form (se tabell till vänster).

Naturvärdena har för varje område rangordnats så att det främsta naturvärdet placerats först. G, B, Z betyder således att det starkaste naturvärdet är geologiskt och det svagaste zoologiskt. I vissa fall har rangordningen varit svår att genomföra och skulle då lika gärna ha kunnat se annorlunda ut t. ex. då flera av naturvärdena varit jämnstarka.

Ett samlat omdöme om områdets naturvärden har formulerats under rubriken Bedömning.

4.5 Klassning

För att särskilja styrkan av naturvårdens intressen för olika områden, har dessa delats upp i tre klasser.

Klass I	särskilt höga naturvärden
Klass II	mycket höga naturvärden
Klass III	höga naturvärden

För att klassningen ska bli korrekt krävs att den görs gemensamt för en större region. Klassningen får därför betraktas som preliminär i avvaktan på att en naturvårdsplan färdigställs för hela länet.

Klass I ska inte förväxlas med begreppet riksintresse. Naturvårdsplanen innehåller fler objekt i klass I än de områden som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. De riksintressanta områdena är ett urval av sådana objekt. Delar av riksintressena kan dock ha fått en lägre klassning eller helt saknas i programmet.

Klassningen ska inte heller jämföras med de klassificeringar som gjorts i urskogsinventeringen 1980, våtmarksinventeringen 1985 eller ängs- och hagmarksinventeringen 1990. Dessa är kategoriinventeringar med preciserade urvalskriterier. I naturvårdsplanen beskrivs däremot oftast områden där flera eller många kategorier av natur förekommer. Därefter sammanvägs värdena hos dessa till en gemensam värdeklass.

4.6 Referenser

Det finns ett omfattande underlag av naturinventeringar och annat naturvårdsmaterial i regionen sedan mer än trettio år tillbaka. Material finns såväl hos myndigheter som Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen och kommunen som hos ideella föreningar som Göteborgs Ornitologiska Förening och Naturskyddsföreningen. För varje beskrivet område i kapitel 5 i naturvårdsplanen har de viktigaste använda referenserna angivits. Beträffande referensen ”Skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering” skall nämnas att detta syftar på de inventeringar av mindre skogsmiljöer med höga naturvärden som Skogsvårdsstyrelsen utfört. Nyckelbiotopernas lägen framgår på skogsvårdsorganisationens hemsida ”www.karta.svo.se”. Ytterligare information om nyckelbiotoper och andra skogsmiljöer med naturvärden kan rekvideras från Skogsvårdsstyrelsen.

4.7 Sammandrag

Inom Kungsbacka kommun har 98 områden med särskilt värdefull natur avgränsats och beskrivits. Dessa fördelar sig på naturvärdesklasser på följande sätt. Ett område kan ha olika klasser i olika delar varför totalsumman överstiger 98.

Klass I	49 områden
Klass II	28 områden
Klass III	29 områden